

ТАРИХ ДАРСЛАРИДА ҲАМКОРЛИКДАГИ ТАЪЛИМ КЛАСТЕРИ

Ҳамраева Ирода Ғайратовна,

Сурхондарё вилояти, Қумқўрғон тумани 28 -мактаб тарих фани ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Мақолада умумтаълим мактабларида тарих фанини ўқитишнинг замонавийлаштириш жараёнларига мос келадиган ҳамкорликдаги таълим кластерини қўллаш муаммолари зикр этилган. Тарих фанини ўқитишда ҳамкорликдаги таълим кластери ўқувчиларнинг когнитив фаолияти даражасини такомиллаштиришнинг муҳим воситаси сифатида талқин этилган, мавзу доирасида услубий тавсиялар тақдим этилган.

Калит сўзлар: тарих, ҳамкорликдаги таълим кластери, компетенцияга асосланган ёндашув, вазиятни ўрганиш усули, интерфаол усуллар.

ABSTRACT

The article mentions the problems of using a cooperative educational cluster that is compatible with the modernization processes of teaching history in general education schools. Collaborative learning cluster in history teaching is interpreted as an important tool for improving the level of students' cognitive activity, methodological recommendations are presented within the topic.

Key words: history, collaborative learning cluster, competency-based approach, case study method, interactive methods.

Сўнгги йилларда дунёнинг кўплаб мамлакатларида умумий ўрта таълим муассасалари таълим олувчилари таълим ва тарбияси сифатини оширишнинг энг самарали йўллари бўйича илмий ва ижодий изланишлар олиб борилмоқда. Таълим жараёнларини услубий жиҳатдан такомиллаштириш ўқитувчиларнинг

Ўз фаолиятини, компетентлигини янада ривожлантиришни талаб қилади. Узлуксиз таълим жараёни илмий-педагогик тамойилларга амал қилгандагина ўз олдига қўйган мураккаб муаммоларни еча олади. Таълим жараёнини мақсадга мувофиқ ташкил қилиб, дарс самарадорлигини ошириш учун эса, энг муҳим, ҳал қилувчи аҳамиятга эга тамойилларни белгилаган ҳолда унга қўйиладиган талабларни бажармоқ зарур. Бу талаблар таълим-тарбиянинг давр талабига мослиги, педагогик жараёнда объектив ва субъектив жараёнларнинг уйғунлиги, таълим-тарбияда мақсад, мазмун, метод ва воситаларнинг бир-бири билан боғлиқлиги каби таълим кластерининг умумий қонуниятлари ҳамда тамойилларидан фойдаланиб амалга оширилади. Бу каби талабларни аниқлаш учун тарих таълимнинг ўзига хос хусусиятлари ҳисобга олиш лозим.

Тарих фанларини ўқитишда умумтаълим мактабларида ҳамкорликдаги таълим кластерларини ташкил қилиш энг самарали механизм бўлиб, бунда олий ва умумий ўрта таълим муассасаларининг ўзаро тенг ҳуқуқли ҳамкорлиги асосидаги таълим турлари интеграцияси ҳамда тарих фанларини ўқитишда узвийлик ва изчилликни таъминлашга асосланган таълим мазмуни интеграцияси муҳим бўлиб, бу интеграциялар таълим самарадорлигини оширишда долзарб аҳамиятга эга[1].

Таълимда компетенциявий ёндашув орқали ўқувчиларнинг шахсий, касбий ва ижтимоий ҳаётларида учрайдиган вазиятларда эгаллаган турли типдаги малакаларини самарали равишда қўллашга ўргатиш, таълим муассасасида умумтаълим фанлари бўйича ўқувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларга эга бўлишлари билан биргаликда, ўз фикрини бошқаларга тушунтира олиш, бошқаларни тинглаб уларни тушуна олиш, баҳсга киришиш, кундалик ҳаётда муваффақиятларга эришиш учун ўқувчи ушбу ахборотларни излаб топиши, таҳлил қилиш, билим, кўникма ва малакалардан кундалик ҳаётларида учрайдиган муаммоларни ҳал этишда фойдалана олишларини шакллантириш зарур[2].

Таълим кластерининг ўзига хос хусусиятига кўра, мактабларда олиб бориладиган таълимий ва тарбиявий жараённинг ҳар бир дақиқасидан унумли фойдаланиш талаб этилади, бундан келиб чиқиб тарих ўқитувчилари оғзаки ўқитиш усулидан воз кечган ҳолда тарих фанларини интеграцион асосда ўқитишга, ахборот технологиялари асосида мустақил ўрганишга ўргатиш катта аҳамиятга эга.

Тарих таълимидаги дарсликлар, хариталар, хужжатлар, жадвал, тушунчалар, турли хил қўлланмалар шу жумладан даврий нашрлар ва бошқа манбалар билан мустақил ишлашга ўргатиш талаб этилади. Ўқитувчи ўқувчи билан биргаликда жадваллар, диаграммалар, хариталар, иллюстрациялар тайёрлаш иш тизимини ташкил қилиши зарур. Ривожланган мактаблар тажрибаси шуни кўрсатадики, тарих ва ҳаётни ўрганиш ўртасидаги боғлиқлик ўқувчилар билим савиясининг ортишига олиб келади. Таълим жараёни иштирокчилари томонидан жараёни услубий такомиллаштириш бўйича доимий иш олиб борилгандагина ўқувчилар фанга оид компетенцияларни мукамал ўзлаштиради.

Демак, тарих таълимининг сифатини оширишнинг асосий усуллари қуйидагиларда намоён бўлади:

мустақил ишлаш услубларини ўрганиш; оғзаки ўқитиш усуллари билан шуғулланишдан воз кечиш; ўқитувчилар фаолиятини ривожлантириш;

иш усулларида ёш хусусиятларини ҳисобга олиш;

олинган билимларни амалиётда қўллай олишга эътибор қаратиш ва ҳоказо[3].

Мактаблар учун нашр қилинадиган янги авлод адабиётлари ўрганган материалларни мустаҳкамлаш, назария ва тушунчаларни ижодий ўзлаштириш ва уларни аниқ ҳаётий вазиятларни ҳал қилишда қўллаш имконини берувчи мустақил иш ва ўз-ўзини назорат қилиш материаллари билан такомиллаштирилиши тарих фанларига оид компетенцияларни ривожланишига олиб келади. Шунингдек, улар электрон таълим ресурслари

ва модулларга боғланган бўлиши таълим олишда маълумотлар ҳажмини ошишига ва уларни доимий тўлдириб борилишига ёрдам беради.

Тарихий билимларни ўрганиш тарихий воқелик ҳақидаги ғояларни, инсоният жамияти тараққиёти ҳақидаги илмий тасаввурни, тарихий билимларни ўзлаштириш ва замонавий жамиятни билиш жараёнида тарихий воқеаларни ўрганиш учун индикатив асос бўлиб хизмат қилади. Тарихий билимларнинг тизимли тузилиши тарихий тасаввурлар, тарихий тушунчалар ва тарихни билиш методологиясини билишдан иборат.

Тарихий билимларнинг ҳар бир таркибий қисмига қуйидагича қисқача тавсиф бериш мумкин:

1. Тарихий тасаввурлар тарихий далиллар, воқеалар, шахслар ва уларнинг вақт ва макондаги маҳаллий даражасининг ташқи ва энг мазмунли хусусиятлари орқали ўқувчилар онгида акс этади.

Тарихий тасаввурлар доим субъективдир, бу тарихий воқеликни идрок этишнинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиқади.

2. Тарихий тушунчалар дастлабки тарихий идрокда англашилмасида, у тарихий далилларнинг энг муҳим, умумлаштирилган, тизимлаштирилган хусусиятларини ёдда тутиб, уларнинг ички мазмун-моҳиятини очиб беради. Тарихий тушунчалар объектив бўлиб, тарихий билимларнинг асоси ҳисобланади.

3. Тарихни билиш методологиясини билиш сабаб ва оқибат муносабатлари, тарихий тушунча ва далиллар, тарихий жараённинг ривожланишида муайян натижага олиб келадиган воқеалар ўртасидаги муҳим ва барқарор муносабатларини ҳамда тарих фани билимларини ўз ичига олади. Бунга ўқувчиларнинг тарихий материал билан ишлаш ҳақидаги билимларини ҳам киритиш мумкин[4].

Бошқача қилиб айтганда, бу тарих фанларини ўрганиш шаклланадиган интеграцион компетенциялар ҳисобланади. Тарих фанларига оид компетенцияларни ривожлантириш ўқувчиларнинг когнитив фаолияти

даражасини такомиллаштиришнинг муҳим воситасидир, улар замонавий ҳаётда янада самарали ва тўғри ҳаракат қилиш имконини беради.

Тарих таълимига нисбатан кластер ёндашуви муассаса бошқарув органларига тизим ичида самарали ўзаро таъсир ўтказиш учун муайян воситалар билан таъминлаш, муаммоларни яхшироқ тушуниш, минтақада тарих фанларини самарали ўқитишни ривожлантиришнинг илмий асосларини режалаштириш имконини беради.

Хаволалар рўйхати:

1. Короткова М. В., Студеникин М.Т. Методика обучения истории в схемах таблицах описаниях. Практическое пособие для учителей. – М., 2007.
2. Мадраимов А., Фузаилова Г. Тарихий манбашунослик. – Тошкент: Фан, 2016.
3. Ганиева М., Файзуллаев Д. Кейс-стади ўқитишнинг педагогик технологиялари тўплами. – Тошкент: Иқтисодиёт, 2013.
4. Воинова М.Г. Педагогические технологии и педагогическое мастерство. – Тошкент: IQTISOD-MOLIYA, 2006.
5. Sobirovna, U. M. (2022). TEXNOLOGIYA FANI MASHG'ULOTLARINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARI ASARLARIDAN FOYDALANISH. World scientific research journal, 9(1), 220-224.
6. SOBIROVNA, U. M. (2021). Modernization of the content, methods and tools of technologies in the organization of modern education. IEJRD.
7. Sobirovna, U. M., & Sharifjon, P. O. (2023). Choosing Organizational Forms of Education in the Effective Organization of Technology Courses. Journal of Innovation, Creativity and Art, 2(2), 77-81.
8. Sobirovna, U. M. (2022). Improving the educational system for children with disabilities. The Peerian Journal, 4, 20-22.
9. Sobirovna, U. M., & Irodaxon, T. (2022). TEXNOLOGIYA FANI MASHG'ULOTLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH METODLARI. PEDAGOGS jurnali, 21(1), 41-44.
10. SOBIROVNA, U. M. (2021). Modernization of the content, methods and tools of technologies in the organization of modern education. IEJRD.